Erzurum'un Fatihi

HABÎB B. MESLEME

Radîyallahu Anhu

إِنْ تُمْسِ دَارُ بَنِي عَفَّانَ خَالِيَةً بَابٌ صَرِيعٌ وَبَابٌ مُخْرَقٌ خَرِبُ
فَقَدْ يُصَادِفُ بَاغِي الخَيْرِ حَاجَتَهُ فِيهَا وَيَأْوِي إِلَيهِ الذِّكْرُوالحَسَبُ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَبْدُوا ذَاتَ أَنْفُسِكُمْ لَايَسْتَوِي الصِّدْقُ عِنْدَ الله وَالكَذِبُ

Habib b. Mesleme'nin Hz. Osman'ın şehadeti üzerine söylediği şiir:

"Eğer, Benî Affan'ın evi sahipsiz kalır, kapısı kırılıp harap edilirse
Nice asillerin uğrağı olan o mekanda, Dünyaperestler bulurlar pek çok şey orada
Ey insanlar! Kendinize gelin, Allah katında yalanla doğru bir değildir."

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I,352)

"Ey İnsanlar! Kendinize gelin.
Allah katında yalanla doğru asla bir değildir."

Habîb b. Mesleme (ra)

(Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 235)

Adı	Habib b. Mesleme
Anlamı	Seven, sevgili, dost
Künyesi	Ebû Abdurrahman/ *Abdurrahman'ın babası*
Lakabı	Habibü'r-Rûm/ *Rumların sevgilisi*
Baba Adı	Mesleme b. Mâlik
Anne Adı	Zeyneb bint Nâkş b. Vehb
Kabilesi	Fihroğulları/Kureyş
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	Nübüvvet yılı/ Miladî, 610
İslam'a Girişi	Hicretin 8. yılı
Sohbet Süresi	3 yıl
Rivayeti	1
Savaşları	Yermûk'tan sonraki birçok savaş
Görevleri	Kınnesrîn valiliği ve birçok komutanlık
Vefat Yeri	İrmîniye/ Ermenistan
Vefat Yılı	Hicrî, 42/ Miladî, 662
Vefat Yaşı	52

Erzurum'un Fatihi
HABÎB B. MESLEME
(Radîyallahu Anhu)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam, O Resûl'ün mübarek ellerinde yetişen tüm sahâbe efendilerimize selam, hayat defterinin sayfalarını aralayacağımız, Saâdet asrının güzel komutanlarından Habîb b.Mesleme'ye binlerce selam olsun.

82 İl 82 Sahâbî denilip, yola revan olundu ve şimdi güzel bir şehir olan Erzurum'da, mühim bir sima olan Habîb b. Mesleme'nin mihmandarlığına, iş gelip dayandı.

Bu toprakların insanının öteden beri İslâm'a karşı çok farklı bir saygısı, farklı çok bir sevgisi vardır. Bunu acizane bir Erzurumlu olduğum için söylemiyorum; buraları bilen herkesin bir itirafıdır bu tespit... Gerçekten Erzurum insanı, Allah deyince, Kur'ân deyince, Peygamber deyince, sahâbe deyince farklı bir hale bürünüyor...

Şöyle bu toprakların tarihten günümüze seyrine baktığınızda, dine ait değerlere nasıl bir yaklaşımları olduklarını görürsünüz. Binlerce âlim, ilim adamı, rehber, manevi dinamik yetiştirmesi bunun en büyük delileri değil mi? Çok ötelere gitmeye gerek yok, şöyle az bir şey gerilere gitsek, bu topraklarda Solakzade Sâdık Efendi'nin (v.1960) sesini duyarız. O Sâdık Efendi ki ne zaman Efendimiz'in (sas) adını ansa dilini dudaklarına sürermiş, neden öyle yapıyorsun diye soranlara da; *"O'nu adı ağızlara şeker şerbettir, adını andıkça ağzım tatlanıyor, istiyorum ki bu tattan daha fazla istifade edeyim"* diyormuş.[1]

[1] Muhammed Emin Yıldırım, *Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed*, s. 10.

Müftü Sakıp Danışman efendinin (v. 1968) sesini duyarız...

Eski Çat müftüsü Halis Emek Hocanın (v. 2011) sesini duyarız...

Ömer Nasuhi Bilmen (v.1971) hocanın sesini duyarız...

Alvarlı Efe Hazretlerinin (v.1956)) sesini duyarız.

Bu değerleri ortaya çıkaran bu topraklar demek ki gerçekten farklı bir toprakmış. Kim ekmiş buralara imanın tohumunu ki peygamberin adını her ağzına aldığında kalbi duracakmış gibi olan insanlar çıkarmış buralar... Sahâbe deyince gözleri yaşaran, kalpleri ürperen insanlar çıkarmış buralar... En az günde beş saatini rahlenin başında geçirip Allah (cc) bana ne diyor diyen insanlar çıkarmış buralar...

Dünyanın dört bir tarafına risaletin mesajını yaymak için gayret gösteren insanlar çıkarmış buralar... Kim ekmiş Erzurum'a iman tohumunu ki mahsul böyle olmuş; halen olmaya da devam ediyor? Kim ekecek imanın en güzel nasıl temsil edileceğini âleme gösteren sahâbe nesli ekmiş, o bahtiyarlar ordusu atlarını buralara kadar sürmüş, Erzurum'un kışına, baharına aldırmadan bin bir zorluklarla buralara kadar İslâm'ın dirilten mesajlarını getirmişler. Allah onlardan ebeden razı olsun.

İşte onlardan biri Habîb b. Mesleme ve biz bugün *Erzurum'un Fatihi* başlığında onu anlamaya, onun şahsında sahâbenin Allah'a (cc) kul olma meselesindeki rehberiyetini kavramaya çalışacağız. Rabbim bu konuda bizlere yardım etsin.

Erzurum'un Fatihi

Habîb b. Mesleme, Antakya'dan Erzurum'a, Erzurum'dan Ermenistan'a, oradan ta Gürcistan'a çok büyük bir coğrafyada at koşturmuş birçok yere iz bırakmış, en sonunda da *Ermenistan*'da vefat etmiş bir sahâbi efendimizdir. O büyük kametin Erzurum'un dışında, atının ayak izlerinin bulunduğu Erzincan'da, Bayburt'ta, Bitlis'te, *Malatya*'da veya başka bir yerde de anlatabilirdik, çünkü oralarda da hatıraları vardır. Kaldı ki Erzurum'da yaşayıp vefat eden başka sahâbîlerden bahsedilir, onlardan birini burası için seçebilirdik. Meselâ; İbn Ebî Hatim'in, İbn Asâkîr'in ve daha başka âlim ve tarihçileri-

mizin belirttiğine göre Süleym oğullarından olan sahâbeden Haccac b. İlât es-Sülemî Erzurum'da yaşamış ve burada vefat etmiştir. [2] Peki, kabri bilinir mi bu sahâbînin? Net olarak bilinmez; ama hayatı dikkate alındığında sanki Abdurrahmân Gazi diye bilinen zatın, o olduğu yönünde bazı kanaatler ortaya çıkmaktadır.[3]

Dolayısı ile kabri Erzurum'da olduğu vesika niteliğindeki kitaplarımızda kayıtlı olan Haccac b. İlât anlatılabilirdi. Onun hicretin 7. yılında nasıl Müslüman olduğunu, Vâkıdî'nin rivayeti ile Hz. Mus'ab'ın kız kardeşi Safiyye bint Umeyr ile evlenmesini,[4] mallarını Mekkelilerden kurtarmak için Efendimiz'den (sas) izin alarak nasıl bir taktik ile imanını gizlemesini, halifeler dönemindeki hayatını, Hz. Ali taraftarı olup onun lehine şiirler söyleyen meşhur Arap şairi Ferezdak'ı nasıl Ziyad b. Ebih'ten koruduğunu, sonra nasıl Erzurum'a gelip burada vefat ettiğini ve daha onlarca şeyi anlatabilirdik. [5]

Ama biz Haccac b. İlât'ı değil de kabri Erzurum'da olmamasına rağmen Habîb b. Mesleme'yi seçtik. Onu Erzurum için seçmemizin temel bir sebebi var. Habîb b. Mesleme, İslâm'ın bir insanı ve komutanı olarak o gün için Doğu Roma'nın (Bizans) kontörülünde olan o topraklara, İslâm'ın mesajlarını getirince, ellerinde kılıç olmalarına rağmen, kılıcı öldürmek için değil, diriltmek için kullanan ve amaçları yakıp, yıkmak değil, sadece toprak fethi de değil, yürekleri fethedip, diriltmek olan bu insanlar bölge halkının büyük bir sevgisini kazanırlar. Habîb b. Mesleme'ye, bu topraklarda verilen isim nedir biliyor musunuz? *Habîbü'r-Rûm/ Rumların sevgilisi...* [6]

O hali ile edası ile, sözleri ile bölge halkının sevgisini kazanmış ve bu isimle anılır olmuştur. Habîb b. Mesleme, Erzurum'da kaldığı süre içerisinde, halk ile bağı hep devam etmiş, yüreklerden yüreklere sevgi tohumunu o gün ekmeye başlamıştır. Ondan sonra birkaç kez Erzurum el değiştirip, bir Müslümanların eline bir Bizans'ın eline geçmesine rağmen, burada ekilen

[2] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII,111; İbn Ebî Hatim, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, III, 163.
[3] Bkz. Rıza Savaş, *el-Haccac b. İlât, Kabri Erzurum'da Bulunan Bir Sahabî*, https://dusuncetarihi.files.wordpress.com/2010/01/el-haccac-b-ilat-kabri-erzurumda-bulunan-bir-sahabi.pdf
[4] Vakıdî, *Kitabü'l-Meğazî*, II, 702.
[5] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 170-172; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 690-692.
[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.

tohum hiçbir zaman zayi olmamıştır. Habîb b. Mesleme, adı gibi Erzurum'a, *hub* yani sevgi, muhabbet ekmiştir. Kim bilir, Erzurum'da var olan muhabbetin kaynağı budur. Onun ektiği tohumdur. İman tohumunu bu topraklara ilk getiren ve ilk olarak eken Habîb olduğu için, buranın mahsulü de hep muhabbet olmuştur. İşte bundan dolayı Habîb b. Mesleme'yi muhabbet diyarı olan Erzurum'da anlamaya/anlatmaya çalışacağız.

Sohbet-i Risalet'in Etkisi

Habîb b. Mesleme'nin hayatına geçmeden, bazı mesajları daha rahat anlamamız adına, bir kıyas olması açısından bir noktaya dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Biraz sonra detaylarını göreceğiz, Habîb b. Mesleme'nin Efendimiz (sas) ile birlikteliği sadece üç yıldır.[7] Peygamberimiz ile birlikteliği bu kadar az olmasına rağmen, çok tanınan ve bilinen bir sahâbî olmamasına rağmen, sohbet-i risalete yetişip, o sofraya erişip, Peygamber'in (sas) nazarından nasiplenen bu bahtiyar insan bize çok şey söyleyecek, çok şey öğretecektir... Habîb b. Mesleme (ra) bu kadar az bir birliktelikle bu kadar çok şey söyleyebiliyorsa, siz bir Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin, Hz. Hatice'nin, Hz. Aişe'nin, Hz. Nesibe'nin, Hz. Mus'ab'ın ve daha nicelerinin neler söyleyebileceğini varın düşünün...

Ne olur en güzel örnek olan Efendimiz'i (sas) daha fazla tanımanın gayretini verelim...

Ne olur en güzel örneğin mübarek ellerinde yetişip, en güzel örnek olan sahâbenin hayatlarını daha fazla öğrenmeye gayret edelim...

Çünkü sahâbe, ideal kulluğun zirve halidir, onlar bizler için önder, rehber ve modeldirler. Bu hakikati hiçbir zaman unutmayalım.

Öyleyse buyurun Habîb b. Mesleme'nin hayat defterinin sayfalarını beraberce çevirmeye başlayalım.

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 569; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.

Fihroğullarından Bir Yiğit

Habîb b. Mesleme b. Mâlik el-Fihrî... el-Fihri nispetinden de anlaşılacağı gibi Kureyş kabilesinden, o kabilenin Fihr kolundan... Fihr, Efendimiz'in 11. göbekten dedesidir. Kureyş kabilesinin atası olarak kabul edilir.[8] Bundan dolayı neseb âlimleri derler ki: *"Fihr evladından olmayan Kureyş'ten değildir."* [9]

Soy itibari ile Mekke'de bulunan diğer ailelere göre Efendimiz'e (sas) en uzak olan aile Fihroğullarıdır. Meselâ, Benî Zühre, Benî Mahzum, Benî Ümeyye, hatta Benî Adîyy ve Benî Teym, dördüncü, beşinci, altıncı babada soyları birleşirken Benî Fihr on birinci babada Efendimiz (sas) ile soyları birleşir.[10] Bu aile ve Fihr'in oğlu Hâris ile başlayan Hariso ğulları İslâm tarihi içerisinde adlarını çokça duyduğumuz nice sahâbînin mensup olduğu bir ailedir.[11] Meselâ, Aşere-i Mübeşşere'den olan Ebû Ubeyde b. Cerrah bu ailedendir. Anadolu'nun başka bir fatihi olan meşhur komutan İyad b. Ğanem bu ailedendir. Çok farklı bir kişiliği ve özellikleri olan Fâtıma bint Kays -ki o Efendimiz'den (sas) bize tam 34 tane hadis rivayet etmiştir,[12] boşanma hadisesin de birçok fıkhı meseleye delil olmuştur- [13] bu ailedendir. Yine Fâtıma validemizin küçük kardeşi meşhur komutan ve kumandan Dahhak b. Kays [14] ve daha niceleri, Habîb b. Mesleme gibi Fihr oğullarındandır.

Habîb b. Mesleme'nin doğum tarihi olarak, iki tarih verilir ki miladî 610 ve 620... Doğrusu miladî 610'dur. Çünkü Efendimiz (sas) vefat ettiğinde Habîb 23 yaşlarında bir delikanlıdır. Eğer 620 tarihini doğru kabul etseydik, Efendimiz'in (sas) vefatında 13 yaşlarında olduğunu söylememiz gerekecektir. O yaşlarda Tebûk gazvesine katılması mümkün değildir. Dolayısı ile doğum tarihi vahyin inmeye başladığı yıl olan 610'dur.[15] Nübüvvetin ilk

[8] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 38.
[9] Taberî, *Tarih,II*, 349.
[10] Bkz.Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 23.
[11] İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s. 173-180; Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, s. 443-448.
[12] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 261.
[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 294-297; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2602-2603.
[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 417; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 923, 924.
[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 569; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352; Asri Çubukçu, "Habîb b. Mesleme", *DİA*, XIV, 372.

günlerinde daha çocuk olduğu için pek adına rastlamıyoruz. Ancak babası Mesleme b. Mâlik ne zaman Müslüman olduğu belli olmasa da Müslüman olmuş ve sahâbî olma şerefini elde etmiştir.[16] Habîb b. Mesleme, Mekke fethinden sonra Müslüman olmuş ve Medine'ye, Efendimiz'in (sas) yanma gitmiştir. O yıldan sonra, Efendimiz'in (sas) vefatına kadar da Medine'de kalmış, Efendimiz (sas) ile beraber zorluk seferi Tebûk gazvesine ve Veda Haccı'na katılmıştır.[17] Belirttiğimiz gibi Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 23 yaşlarında bir delikanlı idi.

Cihad Meydanlarında

Hz. Ebû Bekir döneminde biz artık Habîb b. Mesleme'yi cephelerde i'la-yı kelimetullah sancağını yükseltmek için gayret ettiğini görüyoruz. Onun hayatını özetleyecek bir cümle söylersek, şöyle bir cümle söyleriz: *23 yaşından, vefat edeceği 52 yaşına kadar, tam 29 sene atının üzerinden inmeyen bir isim o, indiği günde Rahim-i Rahmân'a doğru yürüyen bir isim o...*

İşte sahâbeyi sahâbe yapan en önemli özelliklerden biri budur; sağına soluna bakmadan niye hep ben demeden, risalet davası uğruna bir gayret, doyma bilmeyen bir arzu ile sevap kazanma isteği... Birçok sahâbîde var olan bu arzu, Habîb b. Mesleme'de de en üst düzeyde vardı.

Habîb b. Mesleme, Hz. Ebû Bekir döneminde Hâlid b. Velid'in komutasında bir asker, zaman zaman birlik komutanı, Hz. Ömer zamanında İyad b. Ğanem komutasında bir asker, bazen de birlik komutanıdır. Askerlik onun en güzel yaptığı iştir. Cihadı çok sever, cihad meydanlarını hiç terk etmez. Onu biz bir ölüm kalım savaşı olan Yermûk savaşında görürüz. Onu Antakya'nın fethinde görürüz. Onu el-Cezire fetihlerinde görürüz.[18] Bu fetihler sırasında öyle başarılara imza atmıştı ki onun adı insanların dillerine düşmüş, insanlar onu ve kahramanlıklarını konuşmaya başlamışlardır.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1836.
[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 569; Asri Çubukçu, "Habîb b. Mesleme", *DİA*, XIV, 372.
[18] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 76-82; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, III, 188, 189.

O günler Hz. Ömer'in hilafet günleriydi, Hz. Ömer onu yıllar önce görmüş; ama simasını unutmuş, kim olduğunu tam bilmiyordu. Hicretin 20. yıllarına yakın, Habîb b. Mesleme, Hac maksadı ile Mekke'ye gitmişti. O günler Hz. Ömer de orada bulunuyordu. Habîb b. Mesleme kendini halife Ömer'e tanıtınca, Hz. Ömer sevinmiş, onu alnından öpmüş: *"Şüphesiz sen süngülerin en güzelisin"* demişti.[19] Yani hem kahraman hem yakışıklısın demek istemişti. Hac bitip Medine'ye geldiklerinde Hz. Ömer, onun elinden tutup Beytü'l-Mal'e götürmüş ve demişti ki: *"İstediğini al! Sen istediğini almaya layık birisin?"* Habîb b. Mesleme, sahâbenin çoğu gibi *"hizmet burada ücret orada"* diyenlerdendi. Onun için bir şey almak istemedi.[20] Dünyevileşmenin her geçen gün arttığı bu zaman diliminde sahâbenin bu kametini anlamak gerçekten zordur. Ancak, onlar böyle bir hayat yaşamışlardı. Karşılık beklemeden Allah (cc) için hizmet etmenin en güzel örneğini ortaya koymuşlardı.

Allah (cc) İle Doğru Konuşmak

Söz bu noktaya gelmişken, Nesâî'de geçen bir rivayette Efendimiz (sas) adını bilmediğimiz bir sahâbî hakkında söylediği bir sözü aktarmak istiyorum. Efendimiz (sas) buyurur ki: **"Allah ile doğru konuştu; Allah da onu doğruladı."** Çok acayip bir söz değil mi? Allah ile doğru konuşmak; demek ki Allah ile yalan konuşmak da var, Allah ile yanlış konuşmak da var. Hepsinden önemlisi Allah ile doğru konuşanın Allah tarafından doğrulanması da var...

Peki, Efendimiz (sas) bu sözü, bu hadisi nasıl bir olay üzerine ve kimin için söylemiştir? Kimin için söylendiğini bilmiyoruz; çünkü olayı bize nakleden Şeddad b. el-Hâd isimli sahâbî, olayın kahramanın ismini vermez, bedevilerden, Araplardan biri diye ondan bahseder. Şeddad şöyle der: "Bedevilerden biri gelip bir gün Efendimiz'in (sas) huzurunda, Ona iman ederek, tabi oldu. Sonra hicret edip, Medine'ye geldi ve o günler bir gazve oldu; o zat da bu gazveye katıldı. Gazve sırasında o bedevi ordunun arkasında görevli

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 570; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.
[20] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 570.

idi. Derken o gün bir çatışma oldu ve Allah (cc) bize galibiyet ihsan etti ve bir miktar ganimet elde edildi. Efendimiz (sas) elde edilen o ganimetleri aramızda pay etti. Ordunun arkasında görevli olan o bedevinin payını da ayırdı ve bir arkadaşımıza vererek, o bedeviye gönderdi. O pay bedeviye ulaşınca, biraz sonra baktık ki elinde o ganimet malları, gelip Efendimiz'in (sas) huzurunda durdu ve dedi ki: 'Ya Resûlullah! Bana gönderdiğin bu mallar da neyin nesi?' Efendimiz (sas) dedi ki: **'Onlar ganimetten senin payına düşenlerdir.'** Bedevi dedi ki: 'Ya Resûlullah! Ben sana ganimet malları toplamak için tabi olmadım. -Eliyle boğazını işaret ederek- Ben, tam burama bir ok isabet ederek Allah yolunda öldürülmek ve cenneti kazanmak için sana tabi oldum.' Şeddad diyor ki: Bedevinin bu sözleri Efendimiz'i (sas) o kadar memnun etti ki? Ona hiçbir şey söylemedi, o dönüp gidince dedi ki: **'Eğer bu adam bu söylediklerini yürekten söylüyorsa; kesinlikle umduğuna nail olacaktır.'** Şeddad devam ediyor: 'Ertesi gün yine savaş oldu, bu sefer o bedevi cephede idi. Kahramanca savaşıyordu; bir ara ona isabet eden ok onu yere yıktı. Savaş sonrasında; askerlerden bazıları o bedevinin kanlı bedenini Efendimiz'in (sas) huzuruna getirdiler. Efendimiz (sas) hemen onu tanıdı: **'Bu, dün benimle konuşan adam değil miydi?'** dedi. Biz 'Evet!' dedik. Efendimiz (sas) o bedevinin kanlı bedenin üzerine eğildi; bir de baktı ki tam dün işaret ettiği noktadan yani tam boğazının ortasından bir ok yemiş. İşte orada ve o olay üzerine Efendimiz (sas) dedi ki: **'Allah ile doğru konuştu; Allah da onu doğruladı.'"**[21]

Bu söz üzerinde biraz tefekkür etsek, acaba bizler, Allah ile hiç mi konuşmuyoruz? Yoksa doğru mu konuşmuyoruz? Yoksa yanlış ve hatalı şeyler mi konuşuyoruz? Ki Allah (cc) bir türlü konuştuklarımızı doğrulamıyor. Bunun muhasebesini herkes kendisi yapmalı! Şeddad b. el-Hâd rivayetin devamında şöyle demektedir: "Daha sonra Efendimiz (sas) sırtından cübbesini çıkardı, ona sardı; sonra namazını kıldı ve en sonunda da dedi ki: **'Allah'ım bu kulun sana iman etti, sonra senin yolunda hicret etti ve işin sonunda da şehit oldu. Ben onun tüm bu hallerine şahidim.'** " [22]

[21] Nesâî, *Cenâiz*, 61.
[22] Nesâî, *Cenâiz*, 61.

Allah'ın doğruladığı bir insanı, Resûlü de böylece doğruluyordu. Bundan daha güzel bir ödül var mı acaba? Bu adını bilmediğimiz sahâbî, böyle konuşmayı sizce nereden öğrenmişti. Bir insan nasıl şehadet sevdasını, ganimete bu düzeyde tercih edebilirdi? Bu bir seviye işidir, sahâbe bu seviyeyi kazanmıştı.

Bir Kılıç

İşte böyle bir seviyeyi kazanan bahtiyarlardan biri de Habîb b. Mesleme idi. Hz. Ömer ile Beytü'l-Mal'e girdiklerinde: *"Ey Habîb! İstediğini al!"* diyen halifeye: *"Ben o işi hediye almak için veya sizden takdir görmek için yapmadım, Rabbim razı olsun diye yaptım"* demiş, Hz. Ömer çok ısrar edince, oradan bir kılıç almış: *"Peki, Allah yolunda kullanmak için şu kılıcı alayım"* demiştir. [23]

Hz. Ömer, Habîb b. Mesleme'nin o ahlakını, dünyaya karşı olan alakasının boyutunu görünce böyle biri el-Cezire'nin valisi olmalı demiş ve onu el-Cezire valiliğine atamıştı.[24] Hz. Ömer'in valilerini seçerken nasıl titiz davrandığını hatırlarsanız, onun el-Cezire'ye vali olarak atanmasının ne anlama geldiğini daha iyi anlarsınız. Birkaç sene bu görevi yerine getiren Habîb b. Mesleme, tekrar cihad meydanlarına dönmüştü.[25]

Hz. Osman döneminde, yetkileri genişletilen *Şam* valisi Muaviye b. Ebî Süfyan ile arası çok iyi olan Habîb b. Mesleme, onun valilik döneminde Anadolu'yu baştan başa geçerek, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan içlerine kadar ilerlemişti.[26]

Hicretin 24. yılında, miladî olarak 645'de 6000 kişilik bir ordu ile veya bir diğer rivayete göre 8000 kişilik bir ordu ile Habîb b. Mesleme, o günkü adı Kâlîkala (قا ليقلا) olan Erzurum'a gelip dayanmıştı. [27]

[23] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 570.
[24] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımaşk,* XII, s. 77.
[25] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımaşk,* XII, s. 78.
[26] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 570; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* III, 188, 189.
[27] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân,* s. 228.

Bu ordunun içerisinde olan askerlerin ne kadarı sahâbîydi tam olarak bilmiyoruz, ama bir miktarının sahâbe olduğu muhakkaktır.[28] Unutmayalım, bahsettiğimiz tarihte Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden henüz 13 sene geçmiştir; o ordunun birazı sahâbe olsa bile tamamı en hayırlı ikinci nesil olan tabiîn neslindendir.[29] O atlarının nallarındaki tozlara kurban olduklarımız buralara kadar gelip, imanın tohumunu bu topraklara ekmişlerdir. Sahâbenin bu cihad aşkı gerçekten takdire şayandır ve bugünün insanına çok şey söylemelidir. O gün onlar Medine'yi, Mekke'yi terk ederek ulaşabilecekleri en son sınırlara kadar gitmiş, Kur'ân'ın ve Sünnet'in mesajlarını âleme duyurmak için inanılmaz bir gayret ortaya koymuşlardır.

İman Ordusu Erzurum'da

İslâm orduları gelip Kâlikalâ'ya/Erzurum'a dayandıklarında o günler orada Roma'nın hâkimiyeti vardı. Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında Ermenilerin de bulunduğu bir yerleşim merkezi burası... Onlar buraya Karin veya Kalak diyorlar. Belâzürî'nin verdiği bilgiye göre ise şehrin hâkimi olan zatın ölümü üzerine tahta geçen Kâli isimli karısından dolayı, Kâli'nin hediyesi anlamında Kâlikale dendiğini, Arapların ise daha sonra buraya *Kâlikâla* dediklerini nakleder.[30] Selçuklu döneminde ise buranın adı *Erzen-i Rûm* olur, Araplar da o günlerde buraya *Ard-u Rûm* diyorlar, böylece daha sonra bu ifadeler Erzurum'a dönüşür.[31]

İlk dönem tarihi kaynaklarda Ardu Rûm denilince kasıt Erzurum değil, Anadolu topraklarının büyük bir kısmıdır. Aynı şey Şam ismi içinde geçerlidir. Eski kitaplarımızda Şam bölgesi denince, Suriye'nin başkenti olan Şam kastedilmez, zaten oranın adı Dımeşk'tir, Şam denilince epey büyük bir coğrafya kastedilir. Bu ayrıntıyı bilmekte fayda var, yoksa bazen karıştırmalara sebep olabilir. Meselâ, Mısırlı tarihçi Kalkaşendî (v.821/1418), Abbasi

[28] Bkz. Vâkıdî, *Fütuhü'ş-Şam*, II, 109.

[29] *"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. (Sahâbe) Sonra bunları takip edenlerdir, (Tâbiîn) sonra da bunları takip edenlerdir. (Etbau't-Tâbiîn)"* Buhârî, *Fezâilu'l-Ashâb*, 1; Müslim, *Fezâilu's-Sahâbe*, 214.

[30] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 228.

[31] Cevdet Küçük, "Erzurum", *DİA*, XI, 321.

Halifesi Me'mûn'un (v.218/833) Erzurum'da öldüğünü belirtir.[32] Ancak buradaki Erzurum ile kastedilen, Rumların yaşadığı beldeler anlamında kullanılan Anadolu'dur. Yoksa Erzurum şehri değildir. Zira Me'mun, Adana Pozantı'da ölmüştür.[33] Kabri de Tarsus Ulu Camii haziresindedir.[34] Bu tespit, Mısır'dan olayı değerlendiren bir tarihçinin Anadolu'ya bakışını gösterir. Ona göre Anadolu tamamen Rûm diyarıdır yani Erzurum'dur.

Habîb b. Mesleme, Erzurum'u fethettikten sonra belli bir antlaşma ile bölge halkını haraca bağlayarak,[35] bir müddette burada ikamet ederek tekrardan Suriye'ye döner. O günler Medine'de ciddi sıkıntılar vardır. Asiler Medine'yi sarmış Halife Hz. Osman'ın evini muhasara altına almışlardı. Hz. Osman'a karşı müthiş bir muhabbeti olan Habîb b. Mesleme, *Şam* valisi Muaviye'nin emri ile Medine'ye doğru bir ordu ile yola çıkmıştı.[36] Ancak ordu Medine'ye varmadan asiler halifenin evine girmiş ve Hz. Osman'ı şehit etmişlerdi. Hz. Osman'ın şehadet haberi Habîb b. Mesleme'ye ulaşınca gözyaşları içerisinde, Hz. Osman'ın faziletlerine dair bir şiir okumuş [37] şiirinin orta bir yerinde şöyle demişti: *"Ey İnsanlar! Kendinize gelin. Allah katında yalanla doğru asla bir değildir."* [38] Habîb b. Mesleme, Hz. Osman'ın şehadet

[32] Kalkaşendi, *Subhu'l-A'şâ*, III, 270.
[33] İbn Esîr, *el-Kâmil*, VI, 428.
[34] Mehmet Maksutoğlu, *Osmanlı Tarihi*, s. 34.
[35] Haraç: Hukukî dayanağı Hz. Ömer'e dayanan bir toprak vergisidir. Bkz. Cengiz Kallek, "Haraç" *DİA*, XVI, 71-88.
[36] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 235.
[37] Habîb b. Mesleme'nin okuduğu şiir şu idi:.
"Eğer Benî Affân'ın evi boş kalırsa,
Kapısı kırılıp, hane harap olursa;
Orada mal düşkünleri istediklerini bulabilirler.
O eve eskiden şanlı ve soylu kişiler ancak girip çıkarlardı.
Ey İnsanlar! Kendinize gelin!
Allah katında yalanla doğru asla bir değildir.
Ancak her kim Allah'ın emrine boyun eğer,
Dikkatle düşünür, aklını başına alırsa
Bir biri ardına gelen gönülleri görüp (marifetleri) itiraf eder.
Gönüllerinde marifet olanların içlerinde,
Savaş meydanlarında öncülük yapan, harp kıvılcımı Habîb de vardır.
Onun yüzünde ise şimdi öfke tam anlamlıyla belirmiştir." İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.
[38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.

haberini aldığında Vâdilkurâ'da idi, orada biraz konakladıktan sonra Şam'a döndü.[39]

Hz. Osman'ın şehadetinden sonra, o hadiseye karışanların bazıları kendilerini korumak için Hz. Ali'nin ordusunda yer alınca, Habîb b. Mesleme hep Şam valisi Muaviye'nin ordusu içerisinde yer aldı. Sıffın savaşında da yine *Şam* ordusunun sol kanat komutanlığını yaptı. [40] Hiçbir zaman Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e karşı olumsuz bir tavır takınmadı, onun tek derdi Hz. Osman'ın katillerinin bulunması idi. Hakem olayının ardından yine cihad meydanlarına dönen Habîb b. Mesleme, o günlerde Hazar Türklerine İslâm'ın mesajlarını götürdü. Gürcistan'a kadar atını sürdü ve oraların fethini tamamlayınca da İrminiye valiliğine atandı. [41] Hicrî 41, miladî 661'de o günkü adı İrminiye'de yani Ermenistan'da 52 yaşlarında iken vefat etti. Onun vefat haberi Şam'da Halife Muaviye'ye ulaşınca, Muaviye üzüntüsünden secdeye kapandı ve dakikalarca onun için gözyaşı döktü. [42]

Allah kendisinden ebeden razı olsun.

Habîb b. Mesleme'nin ahlakını, karakter ve mizacını yaşadığı hayatı göz önüne getirerek özetlemeye çalışırsak birkaç rivayet bağlamında şöyle bir değerlendirme yapabiliriz:

- ***O, sahâbe içerisinde cihad aşkı ile öne çıkmış bir isimdi.***

Müslüman olduğunda yaşı 18-19'du. Mekke fethinden sonra Müslüman olduğunu söyledik. 19-20 yaşlarında zorluk seferi olan Tebûk Gazvesi'ne katıldı. O günden sonra da hep cihad meydanlarındaydı. Onun nasıl bir mücahid olduğunu, nasıl bir cihad aşkına sahip olduğunu size iki rivayet üzerinden aktarmak istiyorum. İlkini İbn Asâkîr aktarıyor: Habîb b. Mesleme, Anadolu'da Rumlarla savaşırken, bir gün askerlerine savaş öncesi bir konuşma yapıyor. Yaptığı o uzunca konuşmada; cihadın faziletlerinden

[39] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 235.
[40] Taberî, *Tarih*, V, 523; Dîneverî, Ebû Hanîfe, *el-Ahbârü't-Tıvâl*, s. 172, 173.
[41] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 570; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.
[42] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 570; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.

bahsediyor, sahâbenin cihad aşkından örnekler veriyor. Son cümlesi: *"Ey Askerlerim! Sizin için şu üç kelime vardır, başka bir şey değil: Sabır, sebat ve şehadet..."*[43]

İşte sadece bu söz bile onun aşkını anlamamız açısından yeterlidir.

İkinci rivayeti Abdullah b. Süleyman naklediyor: Bir sefer sırasında Habîb b. Mesleme, atından inmiş, onun yularını tutarak yürümeye başlamıştı. Bir müddet yürüdükten sonra, arkadaşları ona demişti ki: "Ey Habîb! Allah o atı sana binmek için vermiş, sen neden ona binmiyorsun?" Habîb b. Mesleme onlara şöyle cevap vermişti: "Muhakkak ki Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: '**Kimin ayakları Allah yolunda cihad için tozlanırsa, o ayaklara Allah, Cehennem ateşini haram kılar!**'[44] İstiyorum ki ayaklarım Allah (cc) yolunda biraz tozlansın da ben de bu müjdenin sahibi olayım." [45]

İnşallah o bu müjdenin sahibidir de Allah (cc), Habîb b. Mesleme'nin ruhunu diriltme arzusunda olanlara bunu da nasip eder.

- ***O sahâbe içerisinde, sabikûndan olan diğer sahâbîlere karşı, müthiş bir sevgi besleyen bir isimdi.***

Kendisi nübüvvetin nurlu sofrasına yaşından dolayı biraz geç oturmuştu. Kendinden önce o sofraya oturan ashâbın büyüklerine karşı hep saygılı olmuş, hep onlara vefalı davranmıştı. Onun Sıffin'da Hz. Ali'nin karşısında olmasının sebebi o günkü şartlar içerisinde iyi anlaşılmalıdır. O tavır asla Hz. Ali'ye karşı değil, Hz. Osman'ın kanına karşı bir saygıdan dolayıdır. Doğrudur, yanlıştır o ayrı bir mesele; elbette ki Hz. Osman'ın şehit edilmesi olayında Hz. Ali'nin hiçbir dahli yoktu. Ancak o katillerden bazıları kendilerini koruma maksadı ile Ali taraftarı gibi gösteriyorlardı. Hz. Ali de kendisine muhalefet eden ashâbın bazı büyüklerine ne diyordu: *"Önce bana biat edin, sükûnet sağlansın; sonra adil bir yargılama ile Hz. Osman'ın şehadetine*

[43] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 79.
[44] Nesâî, *Cihâd*, 9; Dârimî, *Cihâd*, 8.
[45] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 79.

karışanları tespit edip cezalarını verelim." [46] Ama onlar Hz. Ali'yi anlamıyorlardı. Onlar: *"Önce sen katilleri cezalandır, sonra sana biat edelim"* diyorlardı ki bu da o günkü şartlar içerisinde mümkün değildi. Habîb b. Mesleme'nin de tavrı, Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Aişe annemiz gibiydi.

Habîb b. Mesleme, ashâbın büyüklerine karşı nasıl bir tavrı olduğunu şu rivayet üzerinden daha iyi anlıyoruz: Habîb b. Mesleme, elde ettiği savaş ganimetlerinden 300 dirhemi bir adamına vererek Hz. Ebû Zer'e *Şam*'da olduğu günlerde hediye olarak gönderir. Niyeti Hz. Ebû Zer'e yardımcı olmak, ona olan sevgisini belli ettirmektir. Ama hiç kimseden bir şeyler kabul etmeyen, o İslâm'ın mesihi [47] o hediyeyi de kabul etmeyecek, hediyesini komutan Habîb b. Mesleme'ye geri gönderecektir. Habîb b. Mesleme, hediyesi geri dönünce kızmayacak, Ebû Zer'in o haline gıpta ile bakıp, ona dua edecekti. [48]

Bunun gibi nice örneklerden biz Habîb b. Mesleme'nin ashâbın büyüklerine karşı nasıl bir tavır içinde olduğunu anlamaktayız. Zaten büyüklerin kadrini ancak tam anlamı ile büyükler bilebilir değil mi?

- ***O sahâbe içerisinde, elinde birçok imkân olmasına rağmen zühd üzere yaşamayı tercih eden bir isimdi.***

İslâm'ın o ilk fetih yıllarında cihad meydanlarında olmak insana ganimet itibari ile çok şey kazandırıyordu. Fethedilen o topraklarda yığınla ganimet elde ediliyor ve bu ganimet mücahitler arasında pay ediliyordu. Bundan dolayı atının üzerinden hiç inmeyen Habîb b. Mesleme'nin de payına ciddi bir ganimet düşüyordu. Ama buna rağmen onun kuşandığı elbise zühd oluyordu. Zaten zühd dünyaya küsmek değil, dünya avuçları arasında olmasına rağmen, kalbi, yüreği ona kaydırmamaktır; yani dünyayı kesben değil, kalben terk etmektir. [49] Onun nasıl biri olduğunu anlamamız için şu

[46] Taberî, *Tarih*, V, 619-620; İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 292.
[47] Tirmizî, *Menâkıb*, 35; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 258.
[48] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 80.
[49] Tebeu't-Tâbiîn neslinin büyük imamlarından Süfyân b. Uyeyne'ye (v.198/814) bir gün soruyorlar: "Yanında yüz dirhem olan kişi zahid kabul edilir mi?" İmam, bu soruya: "Evet!" diye cevap verir. Soru soran, sonra: "Bu nasıl olur? Mal biriktiren zahid olabilirmi?" deyince, Süfyân b. Uyeyne

rivayete dikkat kesilmemiz lazım. Bilenler bilir, bilmeyenler için söyleyelim, İbn Asâkîr (v.600/1203) büyük bir tarihçimizdir, onun özellikle *Tarihu Medinetü Dımeşk* eseri çok meşhurdur; tam 80 cilttir, *Şam* tarihi konusunda en geniş kaynaktır.[50] İşte bu büyük âlimiz naklediyor: "Suriye'nin Humus şehri fethedilince, ordu komutanı olan Habîb b. Mesleme, şehrin en büyük sarayına girdi. Görenlerin hayretini arttıran o sarayın, köşkün içerisinde gezerken şöyle dediği duyuldu: *"Bu dünya ehlinin yararlanacağı bir nimettir, ben burada bir saat kalacak olsam helak olurum. Buradan çıkıncaya kadar bin defa istiğfarda bulunacağım."* [51] Bunu demiş, saraydan çıkınca da yüzünü birkaç kez yıkamış, gözlerini silmiş; dünyaya karşı meyletmemesi konusunda tabir câiz ise kalbine ayar çekmişti. Sadece bu rivayet bile onun nasıl bir zühd kahramanı olduğunu anlamamız için yeterlidir.

- ***O sahâbe içerisinde, birçok kabiliyeti olmasına rağmen, yine de büyüklerin nasihatlerine ihtiyaç duyan bir isimdi.***

İnsanı baş aşağı düşüren en kötü hastalık biliyorsunuz kibirdir.[52] Bazen insan birkaç alanda başarı elde edince kendini bir şey zannedebilir ve ortaya çıkan neticeleri nefsine bağlayabilir. 'Ben ettim, ben yaptım, benim vesilem ile oldu, ben olmasaydım olmazdı' gibi şeytanı sevindiren sözler söyleyebilir. Bu felakete sürüklenmemenin yolu, büyüklerden nasihat almak, ne kadar bilirse bilsin, her bilenden daha fazla bir bilen olduğunu unutmamaktır. Bunun en güzel örneklerinden biridir Habîb b. Mesleme... Ne zaman duysa bir yerde bir sahâbî efendimiz var, hemen koşar yanına, ondan nasihat ister, Resûlullah (sas) ile olan birlikteliklerini anlatmasını ister, duyduğu hadisleri nakletmesini isterdi. Yani kendini nasihate muhtaç sayar.

---

der ki: "Eğer o adam parası azalınca üzülmez, artınca sevinmez, maldan ayrılmasına sebep olan ölümü de çirkin görmezse, o tam bir zahiddir." Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed el-Hallâl; *el-Hassü ala't-Ticare ve's-Sınaa ve'l-Amel*, s. 36.

[50] Bkz. Abdülkerim Özaydın, "Tarihu Medineti Dımaşk" *DİA*, XL, 90-92.

[51] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 80.

[52] *"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri (kibirlenenleri) ayetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar bütün delilleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir."* Araf 7/146; *"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse de cennete girmez."* Müslim, *İman*, 147; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 29; , *Birr*, 61,.

Onun Efendimiz (sas) ile birlikteliği az olduğu için, Efendimiz'den (sas) direkt duyup naklettiği hadis sayısı sadece bir tanedir.[53] O da ganimet ile alakalıdır. Başta Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i olmak üzere birçok hadis kaynağında bu hadis geçmektedir. Onun naklettiği hadis şöyledir: **"Resûlullah (sas) Humus (denilen beşte bir hisseyi ganimetlerden ayırdık) tan sonra (kalanın) üçte birini nefel[54] olarak mücahitlere verirdi."**[55]

Ancak, onun sahâbeden duyduğu, bizzat kendi nefsine nasihat olarak aldığı hadisler çoktur. Habîb b. Mesleme'nin bu konudaki hassasiyeti içinde bir örnek vermek gerekirse, onun *Şam*'da olduğu günler duyar ki Ümmetin Hakîmi olan Ebu'd-Derda (ra) çok rahatsızdır. Hemen onu evinde ziyaret etmek ister ve evine gelir. Oturur, Ebu'd-Derda'nın baş ucuna, hal hatır sorduktan sonra ondan nasihat ister. Ebu'd-Derda da, ona Resûlullah'ın (sas) bir hadisini hatırlatarak, mazlumun bedduasından sakınmasını öğütler.[56] Habîb b. Mesleme bu tavsiyeyi hayatının sonuna kadar korur ve asla mazlumun bedduasına muhatap olmamak için elinden geleni yapar. Hatta fethettiği yerlerde bile, Müslüman olmayanlara karşı muamelesi ile buna riâyet eder. Fethettiği yerlerde, yaşlılara, kadınlara, çocuklara karşı muamele bellidir, bunun dışında da diyelim ki askerleri ile yerli ahali arasında bir sorun olsa, askerleri haklı olsa bile, onlara nasihatler vererek, onları memnun etmenin yollarını zorlardı. [57]

- ***O sahâbe içerisinde, duaları müstecab olan/kabul olunan bir isimdi.***

İbn Hacer *el-İsâbe*'de Taberânî'den ve başkalarından naklederek bu bilgiyi bize verir. Aynen kullanılan cümle şudur: *"O, duası kabul olunan bir zattır."* [58] Habîb b. Mesleme bu özelliği nasıl kazanmıştır, Efendimiz (sas) ile bu manada bir hatırası var mıdır bunu bilmiyoruz. Ama bildiğimiz bir hakikat var ki sahâbeden kimileri gelip Efendimiz'e: "Ya Resûlullah! Bana dua et

[53] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 285.
[54] Çoğulu *enfâl* olan bu terim, savaştan önce veya sonra askere teşvik amacı ile verilen paya denir. Bkz. Ahmet Yaman, "Tenfîl", *DİA*, XL, 451-452.
[55] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIX, 7; İbn Mâce, *Cihad*, 35.
[56] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 409.
[57] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XII, 80-82.
[58] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 352.

de Allah (cc) duası kabul olunanlardan beni eylesin?" dediklerinde, Efendimiz'in (sas) verdiği cevap ne olmuştur biliyor musunuz? **"Tamam, ben dua edeyim, sen de yediklerine dikkat et. Allah haram lokma yiyen birisinin duasını kabul etmez..."** [59] Yediklerin helal olsun, haram senin bedenine, kanına karışmasın, haram bedenini, dilini kirletmesin ki Allah (cc) dualarına icabet etsin, dualarını kabul eylesin. Madem duanın kabul şartlarından biri budur, Habîb b. Mesleme de duası kabul edilen zatlardandır; bu onun nasıl helal üzere yaşadığının da en büyük delilidir.

Rabbim bizleri de böyle yaşayanlardan eylesin inşallah...

Habîb b. Mesleme'nin rivayet ettiği hadis ile bu bahsi nihayete erdirmek istiyorum. Diyor ki: "Resûlullah'ın (sas) şöyle söylediğini işittim: **'Hiç bir kavim (toplum) bir araya gelmemiş olsunlar ki bir kısmı dua eder ve bir kısmı da buna âmin derse, Allah Celle Celaluhû, dualarına icabet etmesin!'"** [60]

Biz de böyle bir nebevî müjdeden nasiplenme adına, Erzurum'un Manevi dinamiği Alvarlı Efe Hazretlerinin yirmi kıta olarak yazdığı Erzurum Destanı'ndan birkaç kıtayı, buraya bir duaya vesile olsun diye alıyoruz:

Erzurum kilidi, mülk-i İslâm'ın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum
Erzurum derbendi ehl-i imanın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Gayet şecaatli erler var idi
Nisası, ricali hayadâr idi.
Edepli erkânlı bir diyar idi,
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum.

[59] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* III, 321, 399.
[60] Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 347.

Seherlerde müezzinler nidası,
Halkalarında muvahhidler sadası
Ne güzeldir zikrullahın edası
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum... [61]

Mevlâ'ya emanet olsun Habîb b. Mesleme'nin iman tohumunu ektiği bu mübarek topraklar...

Mevlâ'ya emanet olsun, Habîb b. Mesleme'nin ruhunu diriltmeye çalışan tüm sâdıklar ve salihler...

HABÎB B. MESLEME'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- Derdinin ve aşkının kalitesini yükselt ki Risalet davasının mensubu olabilesin.
- "Kişi sevdiği ile beraberdir" diyen peygamberinin sözünü hiçbir zaman unutma ki kalbinin ibresini iyi ayarlayabilesin.
- Zühdü kendine bir elbise olarak edin ki dünya avuçlarının arasında olsa bile, ahiret eksenli yaşayabilesin.
- Takip ve taklit ettiğin adımlar, büyüklerin ayak izleri olsun ki varacağın menzilde Saâdete erebilesin.
- Kanaati kendine en büyük azık olarak edin ki helal ile yetinebilesin; harama karşı duyarlı ol ki elini dua için kaldırdığında rahmete kavuşabilesin.

[61] Alvarlı Muhammed Lütfi Efendi, *Hülâsatü'l-Hakâyık*, s. 617-618.